

Jaroslav Miller

12. 11. 2019, Arcibiskupský palác Olomouc, předávání Pamětních medailí za zásluhy o rozvoj demokracie

Dámy a pánové,

za několik chvil univerzita ocení vybrané osobnosti, které svými životy a postoji do značné míry symbolizují zápas o svobodu a demokracii, byť každá jiným způsobem, s jiným vkladem a s jinými individuálními možnostmi.

Demokracie a svoboda jsou prastará slova, jejichž význam podléhal změnám, a to doslova v průběhu tisíců let. Podle řady antických filozofů včetně Aristotela byla demokracie degenerovanou formou vlády, kterou nebylo lze nikomu se zdravým rozumem příliš doporučovat, protože nevyhnutelně vedla k chaosu a anarchii davu. Tento kritický pohled na demokracii většinově zdědilo evropské myšlení středověku a raného novověku. Demokracie tak hrála nevděčnou roli fackovací panny teoretických diskuzí o vládě prakticky od 19. století. Tehdy se ovšem odehrál jeden ze zázraků a paradoxů dějin, který ukazuje, že historie má přece jenom smysl pro humor. Demokracii zvedl ze země a oprášil ten nejméně pravděpodobný ze všech kandidátů – intelektuál každým coulem a zároveň ryzí aristokrat a šlechtic krve spojené s monarchistickou tradicí Francie, Alexis de Tocqueville. Ten v Americe, jež do té doby nebyla pro Evropu příliš inspirativní v žádném ohledu, objevil fungující demokratický model a vizionářsky předpověděl, že budoucnost Evropy bude demokratická a základem demokracie se stane fungující občanská společnost. A tak dnes vzýváme demokracii nikoliv jako ideální formu vlády, ale jako tu optimální či, jak by řekl W. Churchill, tu nejméně škodlivou, protože umožňuje sdílené politické angažmá a zároveň dokáže vyvažovat temné stránky moci.

Osud pojmu *svoboda* byl vlastně podobný. V antickém chápání byl za svobodného považován ten jedinec, jenž byl schopen sebekázně a jenž dokázal ovládnout své vlastní vnitřní běsy, které naopak z jiných činily otroky pudů a emocí. Později ve středověku byla svoboda ztotožňována s konkrétním privilegiem či výlučným právem.

Napadá mne, že i dnes v 21. století, kdy pojmy svoboda a demokracie jsou nadány zcela jinými a mnohem abstraktnějšími významy, si přece jenom něco z těch starých zachovaly. Zároveň platí, že svoboda bez vnitřní sebekázně a řádu představovaného zákonem neploď nic jiného než anarchii a chaos. A stejně tak si demokracii dnes mnozí pletou s diktaturou většiny a s pohrdáním intelektuálními a mravními elitami.

Kdysi dávno, v 90. letech, jsme se ve shodě s Francisem Fukuyamou domnívali, že liberální demokracie je vrcholem dějin, jakýmsi zakončením historie s velkým H. A bylo nám

mimořádně šťastnými dějinnými okolnostmi dopřáno se tomuto snění dočasně oddávat. Bohužel tradiční démoni střední Evropy – nacionalismus, rasistické, genderové nebo sociální předsudky, populistické vlastenčení, ale i obyčejná česká závist a nenávist – odmítli Fukuyamu poslechnout a zmizet z dějinného jeviště ve prospěch pravdy a lásky. Ba co hůř, zůstaly s námi a dnes vidíme všude kolem, že se probouzejí ze svého dočasného spánku.

V této souvislosti je legitimní znepokojivá otázka, zda děláme dost pro to, aby nám svoboda zůstala, zda si vůbec svobodu zasloužíme a zda vůbec jsme dostatečně zralou společností pro liberální demokracii. Svoboda není samozřejmá a zůstává vzácným zbožím a privilegiem, kterému se těší jenom menší část lidstva. Budoucnost bude nepochybně psát nové příběhy, v nichž budou hrát důležitou roli klimatické změny, globální migrace a nové technologie. Svoboda však zůstane konstantou a trvalou hodnotou pro minulost, přítomnost i budoucnost.

V tomto kontextu mohu s klidným svědomím říci, že olomoucká univerzita má dlouhou a pevně zakořeněnou tradici obhajoby svobody a demokracie v této zemi, a ne vždy za to sklízela a sklízí chválu. Poslední dobou je to spíše naopak. Na podzim roku 1989 patřila k hlavním centrům odporu proti oslabenému komunistickému režimu a étos obrany svobody si snad podržela dodnes. Osobně jsem pyšný na to, že před pár lety univerzita zachránila čest České republiky oceněním Jiřího Bradyho, jenž se stal obětí pomstychtivosti jednoho bývalého džentlmena. Jsem pyšný na to, že univerzita nabídla azyl a práci několika tureckým akademikům, a zachránila je tak před perzekucí v jejich vlasti. A jsem pyšný i na to, že prostřednictvím tzv. Občanské univerzity mnoho mých kolegů a studentů vyjíždí za občany na venkov a do malých měst a hovoří s nimi o těžkých a zásadních tématech naší doby, byť si dovedete představit, že diskuze ve venkovských hospodách nejsou vždy jednoduché.

Někdy jsem v uplynulých letech slyšel, že Univerzita Palackého je nejvíce havlistickou univerzitou v této zemi. Většinou to bylo myšleno pejorativně, ale mne to vždy zahřálo u srdce, protože pořád zdvořile, tvrdošjně a zcela idealisticky lpíme na tom jednoduchém cíli, že pravda a láska by „doprčic“ mohla opět jednou na chvíli zvítězit.

Děkuji za pozornost a omlouvám se hostiteli, nepřítomnému otci arcibiskupovi za to rouhavé slůvko, které mi v jeho domě bezděčně ujelo.

Doufám, že nám pronajmete sál i příště.